

До спеціалізованої вченої ради Д 35.051.03
у Львівському національному
університеті імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14

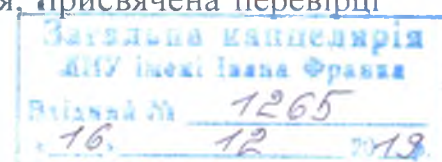
ВІДГУК

**офіційного опонента про дисертацію Шабаровського Богдана
Володимировича «Перевірка доказів у кримінальному процесі України»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова
експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

Оцінка актуальності теми дослідження. Встановлення фактів та обставин у кримінальному судочинстві має чимало спільного з історичними розвідками. Як суб'єкт кримінально-процесуального доказування, так й історик досліджують подію, що відбулася, обоє здійснюють пошук доказів, що засвідчують обставини минулого. Водночас, не завжди обидва мають на меті з'ясувати дійсний стан речей, є неупередженими, критичними. На цьому подібність завершується. На відміну від історичних досліджень, кримінально-процесуальне доказування, серед іншого, відбувається на підставі законодавчих приписів, наперед визначеної мети. Крім того, незрівнянно значнішою та небезпечнішою для конкретної особи є помилки у збиранні, перевірці та оцінці доказів, допущені суб'єктами кримінально-процесуального доказування.

Проблематика доказування у кримінальному провадженні була актуальною завжди, а особливо в сучасний період нескінченних судово-правових реформ, в умовах украї низького рівня юридичної техніки, різного бачення кримінального провадження практиками, тривалих дискусій у науковому середовищі.

Здобувач справедливо стверджує, що у КПК України, на відміну від інших елементів процесу доказування, відсутня окрема стаття, присвячена перевірці

доказів. Така прогалина у правовому регулюванні ускладнюється ще й тим, що поряд з поняттям «перевірка доказів», законодавець вживає інше – «дослідження доказів», не розкриваючи їхнього змісту. Натомість доктринальні підходи щодо суті цих понять відрізняються, що не вносить ясності у розуміння фундаментальних категорій кримінального судочинства. Такі факти негативно позначаються на правозастосовній діяльності.

Актуальність теми, як зазначено у дисертаційному дослідженні Б.В. Шабаровського, зумовлена ще й тим, що незважаючи на постійну увагу як науковців, так і практиків до проблем кримінально-процесуального доказування, проблематиці перевірки доказів у вітчизняній науці кримінального процесу досі не присвячено жодного монографічного дослідження та дисертації. Опонована робота є науковою розвідкою, що покликана хоча б частково заповнити цю прогалину.

Значна кількість праць правознавців, безпосередньо або опосередковано присвячених перевірці доказів у кримінальному процесі, виконані у дореволюційний період, упродовж радянської доби, а також на ґрунті КПК України 1960 р. Тому у них з об'єктивних причин не враховано останньої кодифікації кримінально-процесуального законодавства України 2012 р.

Аналіз доктринальних підходів засвідчує, що питання вказаної спрямованості одержують неоднозначне вирішення. Зокрема має місце розходження у думках процесуалістів щодо співвідношення понять «перевірка доказів» та «оцінка доказів», розуміння предмету перевірки доказів, можливих способів та суб'єктів їхньої перевірки.

Та й у процесі правозастосовної діяльності виявилось, що приписи КПК України, пов'язані з перевіркою доказів, не завжди відповідають потребам практики. І, навпаки, юридична практика іноді йде всупереч положень кримінально-процесуального закону.

Науково-дослідна робота виконана у межах наукових програм, планів, тем, а також узгоджується з положеннями Стратегії реформування судоустрою,

судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015.

Тож актуальність теми дисертаційного дослідження Б.В. Шабаровського зумовлена вищеназваними чинниками нормативного, прикладного та доктринального характеру.

Оцінка методології дослідження. З позиції офіційного опонента, дисертант вдало сформулював *мету дослідження* – вирішення наукового завдання щодо визначення сутності, розкриття поняття та змісту перевірки доказів у кримінальному процесі України, її предмету та способів. Для досягнення цієї мети чітко виокремлені *завдання*, що відповідають елементам структури роботи: 1) охарактеризувати стан розробки проблем, пов'язаних з перевіркою доказів; 2) розкрити зміст і визначити поняття «перевірка доказів»; 3) розмежувати поняття «перевірка доказів» та «оцінка доказів»; 4) визначити співвідношення понять «перевірка доказів» та «дослідження доказів»; 5) охарактеризувати належність як предмет перевірки доказів; 6) охарактеризувати допустимість як предмет перевірки доказів; 7) охарактеризувати достовірність як предмет перевірки доказів; 8) визначити способи перевірки показань; 9) визначити способи перевірки документів; 10) визначити способи перевірки речових доказів; 11) визначити способи перевірки висновку експерта.

Не викликає зауваження й окреслений *об'єкт* (процес доказування як кримінально-процесуальне явище) та *предмет дослідження* (перевірка доказів у кримінальному процесі України).

Як вбачається з відповідних положень дисертаційного дослідження, здобувач володіє методологією наукового пізнання складних проблем теорії та практики юридичної науки.

Так, при написанні роботи використані *загальнонауковий діалектичний метод* (для з'ясування суті перевірки доказів, її місця у процесі доказування, взаємозв'язку перевірки та оцінки доказів), *метод аналізу* (дав можливість виокремити та проаналізувати способи перевірки доказів), *метод синтезу* (для

з'ясування зв'язку між елементами процесу доказування), *формально-догматичний метод* (для аналізу кримінально-процесуальних норм, що регламентують перевірку доказів), *системно-структурний метод* (для визначення місця перевірки доказів у процесі кримінально-процесуального доказування), *узагальнення й аналізу судової практики* (при дослідженні застосування способів перевірки належності, допустимості та достовірності доказів у правозастосовній діяльності).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Більшість наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених і сформульованих у дисертації, є переконливими. Це зумовлено вдалим і чітким визначенням автором мети і завдань, окресленням об'єкта і предмета дослідження, а також використанням апробованих часом як загальнонаукових, так і спеціально-юридичних методів пізнання державно-правових явищ. Положення, висновки і рекомендації, викладені та сформульовані у дисертації, ґрунтуються на широкому використанні як вітчизняних, так і зарубіжних наукових джерел, чималому емпіричному матеріалі, зібраному здобувачем.

Достовірність наукових положень дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, є достовірними, оскільки вони є результатом осмислення автором науково-теоретичного надбання вчених у галузі кримінально-процесуального права, зокрема теорії доказів, криміналістики, ґрунтовного аналізу положень нормативно-правових актів, опитування 112 практичних (зокрема адвокатів, прокурорів, слідчих, суддів) та науково-педагогічних працівників, їх апробації на 7 міжнародних науково-практичних конференціях, а також відображення у 6 статтях, з яких 1 в іноземному науковому виданні.

Наукова новизна положень дисертації полягає в тому, що вона справді, як це зазначено у вступі до роботи, є першим комплексним дослідженням питань, пов'язаних з перевіркою доказів у кримінальному процесі України.

Вимогам наукової новизни відповідають переважна більшість із задекларованих положень, що містяться у рубриках «вперше», «удосконалено», «набули подальшого розвитку». Водночас, стосовно «чистоти» перших двох положень офіційний опонент вважає за необхідне зазначити таке. Цілком очевидно, що такі аспекти проблематики перевірки доказів у кримінальному судочинстві як зміст цього елементу процесу кримінально-процесуального доказування та способи перевірки видів доказів уже були предметом дослідження як вітчизняними, так і зарубіжними процесуалістами. Тому дисертант з об'єктивних причин не може вважатися правознавцем, який один з перших опрацював означені питання. Проте цей факт зовсім не означає, що на підставі критичної оцінки позицій дослідників, системного аналізу норм кримінально-процесуального закону та особливостей їх застосування, автор не вправі подати своє бачення питань, що входять до предмету дослідження, підкріплюючи його належною аргументацією. Тож перші два пункти наукової новизни одержаних результатів дисертації офіційний опонент розглядає із застереженням – на рівні дисертаційного дослідження у вітчизняній науці кримінального процесу автор сформулював їх уперше, проте опираючись на вже наявні напрацювання у цій сфері.

Варто зазначити й те, що у тексті дисертації обґрунтована необхідність внесення змін і доповнень до майже десятка статей КПК України, що у той чи інший спосіб регламентують перевірку доказів у кримінальному провадженні (Додаток В).

Практичне значення одержаних результатів дисертації полягає в тому, що сформульовані у межах дослідження висновки, теоретичні положення та науково обґрунтовані пропозиції можуть бути використані:

- у законотворчій діяльності – як правове обґрунтування для доповнення КПК України ст. 93¹ «Перевірка доказів», для внесення змін до низки інших норм кримінально-процесуального закону;
- як підґрунтя для наступних досліджень у галузі теорії доказів;

- у навчальному процесі – при викладанні та вивченні курсу «Кримінально-процесуальне право України», спеціального курсу «Докази і доказування у кримінальному провадженні», при підготовці курсів лекцій, навчальних посібників, підручників та науково-практичних коментарів до КПК України;
- у правозастосовній діяльності – як рекомендації суддям, прокурорам, слідчим та адвокатам.

Оцінка змісту дисертації. Структура роботи, на погляд офіційного опонента, побудована логічно правильно. Авторський підхід виправдано використав дедуктивний метод розгляду питань – від суті, змісту перевірки доказів до її предмету та способів перевірки видів доказів.

Розділ 1 «Перевірка доказів як кримінальна процесуальна категорія» присвячений з'ясуванню стану доктринального дослідження проблем перевірки доказів у кримінальному провадженні та характеристиці суті цього елементу кримінально-процесуального доказування.

Розпочавши розгляд означеної проблематики з розуміння фундаментальної категорії доказового права і теорії доказів – «доказу», автор поділяє підхід більшості дослідників про те, що доказ є органічною єдністю форми (джерела) та змісту (відомостей про факти, що містяться у цьому джерелі).

Висловлення своєї позиції щодо суті доказу як у науці кримінального процесу, так і у логіці, дало можливість здобувачеві перейти до розгляду доктринальних підходів щодо структури основного виду пізнання у кримінальному провадженні – кримінально-процесуального доказування.

Дисертант вважає триелементну структуру процесу доказування у кримінальному судочинстві (збирання, перевірка та оцінка доказів) теоретично обґрунтованою, логічно виваженою та методологічно прийнятною. Крім того, автор наводить аргументи з приводу того, що висунення версій та формування висновків у кримінальному провадженні не є самостійними компонентами доказування: 1) висунення версій та робота з ними не регулюється правом, але

пронизує такий елемент кримінально-процесуального доказування як збирання доказів; 2) формування висновків відповідає такій частині доказу з погляду науки логіки як демонстрація (виведення тези з аргументів); 3) пропонований компонент не узгоджується зі ст. 91 та іншими положеннями КПК України (с. 26-27).

На думку офіційного опонента, у кримінально-процесуальному доказуванні протиставлення одержання знань та обґрунтування цих знань позбавлене логічного сенсу. Обґрунтування висновків відбувається або під час збирання чи перевірки доказів, або, у більшості випадків, впродовж оцінки доказів у кримінальному провадженні. Воно є проявом мисленої діяльності при оцінці доказів, так само як і висновок, якого доходять на підставі такої оцінки. До того ж, у доктрині кримінального процесу (М.М. Михеєнко, І.В. Гловюк, Т.В. Лукашкіна) доказування розглядається й у значенні діяльності, спрямованої на обґрунтування певного твердження, тези, вимоги, адресованої суб'єкту, уповноваженому ухвалити щодо неї процесуальне рішення.

У контексті огляду думок процесуалістів щодо перевірки доказів, дисертант виокремив чотири ключові проблеми, щодо яких у науці кримінального процесу тривають дискусії: а) предмет перевірки доказів; б) способи перевірки доказів; в) суб'єкти перевірки доказів; г) співвідношення перевірки та дослідження доказів (с. 31).

Розглядаючи процесуальний статус учасників кримінального провадження, автор звертає увагу на те, що серед системи процесуальних прав можливість брати участь у перевірці доказів передбачена лише для потерпілого (п. 3 ч. 3 ст. 56 КПК України). Натомість підозрюваного, обвинуваченого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, законодавець наділив правом брати участь у проведенні процесуальних дій, а під час їх здійснення ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку їх виконання (пп. 9, 10 ч. 3 ст. 42, пп. 4, 5 ч. 3 ст. 64¹ КПК України).

Системний аналіз КПК України дав можливість здобувачеві виділити положення, у яких вжито поняття «перевірка доказів» чи «перевірка відомостей». Виявилось, що таких положень не більше десятка (с. 35-38).

У зв'язку з цим, у роботі звертається увага на те, що у ч. 3 ст. 333 КПК України використано словосполучення «встановлення обставин або перевірка обставин», а у ст.ст. 363-365 КПК України йдеться про «з'ясування обставин кримінального провадження та перевірку їх доказами». Грунтуючись на позиціях дослідників (О.М. Ларін, Л.М. Гуртієва) про те, що обставини справи не перевіряються доказами, а встановлюються (з'ясовуються), автор дійшов висновку щодо охоплення поняттям «з'ясування обставин» перевірки доказів. З огляду на це, він запропонував виключити у словосполученні «з'ясування обставин кримінального провадження та перевірка їх доказами» фразу «перевірка їх доказами», а зі синтаксичної одиниці «встановлення обставин або перевірка обставин» усунути вираз «перевірка обставин» (с. 38-39).

На завершення першого розділу дисертант розглядає співвідношення перевірки та оцінки доказів. Відомо, що основним критерієм розмежування цих елементів процесу доказування є характер діяльності, закладений у їх основі. Для перевірки доказів – це як мислена, так і практична діяльність, тоді як для оцінки доказів – тільки логічно-розумова діяльність. Водночас, здобувач обґрунтовано додатково виокремлює ще три критерії: 1) місце у процесі доказування (оцінка доказів відбувається перед прийняттям владно-розпорядчого рішення, а перевірка доказів передуює оцінці у часі); 2) предмет діяльності (предметом перевірки доказів є їх належність, допустимість та достовірність, натомість для оцінки доказів характерна ще й їхня достатність); 3) суб'єкти здійснення (участь у перевірці та оцінці доказів беруть усі суб'єкти кримінально-процесуального доказування, однак значення для прийняття підсумкових процесуальних рішень має оцінка доказів, здійснена лише державними органами та службовими особами, які ведуть кримінальний процес).

У розділі 2 «Предмет перевірки доказів» автор досліджує проблематику перевірки належності, допустимості та достовірності доказів.

На основі критичної оцінки доктринальних визначень поняття «належність доказів» Б.В. Шабаровський робить висновок, що процесуалісти з метою розкриття змісту цієї властивості доказу, використовують терміни, що самі потребують тлумачення, – «здатність», «придатність» доказу. Не вніс ясності у розв'язання цього питання й вітчизняний законодавець. Як впливає із змісту ст. 85 КПК України у ній змішані такі властивості доказів як належність, допустимість та достовірність. На думку офіційного опонента, здобувач слушно погоджується з підходом, відповідно до якого належність є властивістю доказу, що виражає зв'язок його змісту з обставинами, що мають значення для кримінального провадження (с. 66-67).

Автор має рацію, що висновок про належність доказу не завжди можна зробити на етапі його одержання. Належність (неналежність) доказу з'ясується, коли остаточно буде окреслений предмет доказування у конкретному кримінальному провадженні.

У роботі також звертається увага на труднощі, що виникають при визначенні належності непрямих доказів. На підставі аналізу судової практики, наводяться приклади зв'язків між доказовим та юридично значущим фактами, посидентного та субстанціонального зв'язків.

У контексті розгляду проблематики перевірки допустимості доказів здобувач, з урахуванням положень ст. 87 КПК України, наводить характерні випадки недотримання кримінально-процесуального закону, що має наслідком визнання доказів недопустимими: 1) здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов; 2) здійснення неналежним суб'єктом процесуальних дій, які не потребують попереднього судового дозволу; 3) порушення порядку надання судового дозволу на здійснення процесуальних дій; 4) порушення передбаченого законом порядку проведення процесуальної дії; 5) отримання доказів внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження або погрози застосування такого поводження; 6) порушення права на захист; 7) отримання показань чи пояснень від особи, яка не була повідомлена

про своє право відмовитися від давання показань та не відповідати на запитання, або їх отримання з порушенням цього права; 8) порушення права на перехресний допит; 9) отримання доказів з показань свідка, який надалі був визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні; 10) порушення порядку відкриття матеріалів іншій стороні, передбаченого у ст. 290 КПК України; 11) отримання доказу завдяки інформації, одержаної з істотним порушенням прав і свобод людини. Деякі з наведених пунктів автор поділив на підпункти. При цьому, щодо кожного з пунктів і підпунктів наводить відповідний приклад з вивченої ним судової практики.

Характеризуючи належного суб'єкта проведення процесуальних дій, здобувач стверджує, що ним є сторона обвинувачення, яка включає й співробітників оперативного підрозділу, які діють за дорученням слідчого, прокурора, незважаючи на відсутність прямої вказівки на це у п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України (с. 81). У зв'язку з цим, офіційний опонент вважає за необхідне звернути увагу на правову позицію, сформульовану у постанові колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 29 січня 2019 р. (справа № 466/896/17; провадження № 51-7795км18), згідно з якою обшук має виконуватися винятково слідчим, уповноваженим слідчим суддею на його проведення, а не оперативним підрозділом, навіть за наявності доручення на проведення обшуку, видане слідчим цьому підрозділу на підставі п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України.

Дисертант розглядає два аспекти перевірки доказів: 1) накопичення знань про ті ж обставини, що підтверджує або спростовує доказ, який перевіряють; 2) перевірка надійності (доброякісності) процесуального джерела. Також він обґрунтовано вважає, що достовірність доказу не може бути встановлена на підставі якогось одного доказу (с. 94-95).

В останньому, *розділі 3 «Способи перевірки окремих видів доказів»* акцентовано увагу на прийомах перевірки показань, документів, речових доказів та висновку експерта.

Щодо кожного з цих видів доказів автор наводить способи, що дають можливість їх перевірити.

Здобувач має рацію, що докази перевіряються ще на етапі їх збирання – шляхом постановки запитань, висловлення пропозицій, зауважень та заперечень, які заносять до протоколу процесуальної дії.

Водночас, в аспекті дослідження способів перевірки протоколів негласних слідчих (розшукових) дій, дисертантові доречно було б проаналізувати дві постанови Великої Палати Верховного Суду – від 16 січня 2019 р. (справа № 751/7557/15-к; провадження № 13-37кс18) та від 16 жовтня 2019 р. (справа № 640/6847/15-к; провадження № 13-43кс19) щодо допустимості протоколів негласних слідчих (розшукових) дій у разі їх не відкриття у порядку ст. 290 КПК України.

Автор слушно зазначає, що хоча за змістом ч. 3 ст. 333 КПК України суд може доручити органу досудового розслідування провести як гласні слідчі (розшукові), так і негласні слідчі розшукові дії, проте це положення суперечить самій суті негласних слідчих (розшукових) дій та загальним процесуальним умовам їх проведення (§ 1 глави 21 КПК України).

Заслуговує уваги й пропозиція дисертанта доповнити ч. 9 ст. 352 КПК України приписом про те, що суд зобов'язаний відмовити у проведенні допиту свідка в умовах, що унеможливають його ідентифікацію, якщо рівень загрози життю та (або) здоров'ю свідка чи його близьких родичів не є таким значним, щоб обмежити право сторони захисту на повноцінний перехресний допит.

Тож предмет дослідження розкритий Б.В. Шабаровським загалом всебічно і повно, поданий у вигляді авторської наукової концепції, а цінність рукопису полягає у тому, що у ньому розглянута значна кількість проблем, пов'язаних із перевіркою доказів у кримінальному провадженні, та сформульовані науково-обґрунтовані й практично затребувані рекомендації щодо їх вирішення. Мета дисертаційного дослідження досягнута, а виокремлені його завдання – виконані.

Автореферат за своїм змістом є ідентичним з основними положеннями дисертації. У ньому стисло відображений зміст структурних елементів кваліфікаційної наукової праці.

Апробація результатів дисертації здійснена на належних якісному та кількісному рівнях. Вивчення публікацій та порівняння їх зі змістом дисертації дає можливість стверджувати про повноту викладу у статтях і тезах результатів дослідження.

Текстових запозичень у дисертації без посилання на джерело не виявлено.

Позитивні риси дисертації Шабаровського Богдана Володимировича, зрозуміло, не виключають творчої дискусії або незгоди з окремими її положеннями. До них, на думку офіційного опонента, варто віднести такі.

1. Виходячи з лексико-граматичного тлумачення положень КПК України, дисертант вважає хибним твердження про те, що поняття «перевірка доказів» і «дослідження доказів» є синонімами. На його переконання, у більшості кримінально-процесуальних норм дослідження доказів вживається як діяльність, що охоплює збирання та перевірку доказів. А у деяких нормах взагалі ототожнюється з процесом доказування у кримінальному провадженні (с. 40-41).

Обґрунтовуючи свою позицію щодо значення поняття «дослідження доказів» як їх збирання та перевірка, автор наводить приклади, здебільшого пов'язані з провадженням у суді першої інстанції. Якщо погодитися з підходом здобувача, що дослідження доказів поєднує діяльність щодо їх збирання та перевірки, то виходить, що суд у кримінально-процесуальному доказуванні виконує не субсидіарну роль, а є суб'єктом збирання доказів нарівні із сторонами. Понад те, з авторського трактування відповідних положень кримінально-процесуального закону випливає, що у матеріалах кримінального провадження, наданих суду після призначення судового розгляду, відсутня чимала кількість відомостей, якими сторона обвинувачення обґрунтовує свою позицію у справі. При цьому виявляється, що можливість подання таких відомостей під час судового засідання є загальною умовою судового розгляду (за

термінологією дисертанта – збирання доказів судом «пасивним шляхом»), а не винятком, як цього вимагають приписи ст. 290 КПК України.

Стосовно повноважень слідчого судді та суду під час розгляду питань про застосування деяких заходів забезпечення кримінального провадження, про проведення експертизи, про здійснення спеціального досудового розслідування заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, зазначимо, що переважно йдеться про дослідження матеріалів, якими сторона кримінального провадження обґрунтовує своє клопотання. Такі матеріали є обов'язковим додатком до клопотання, оскільки тягар доказування відповідних обставин покладається на сторону, яка звернулася з клопотанням. Водночас офіційний опонент не заперечує можливості слідчого судді та суду за необхідності збирати докази. Однак збирання у цьому разі виступатиме складовою перевірки доказів з метою підтвердження або спростування доводів, наведених у клопотанні.

Також навряд чи можна погодитися з тлумаченням дисертантом поняття «дослідження доказів» у стадії апеляційного провадження. Оскільки у кримінально-процесуальному законодавстві України запроваджено неповну модель апеляції, то сторонам надається право подати нові докази лише, коли сторони обґрунтують поважність причин їх неподання до суду першої інстанції або коли такі докази не перевірялися в судовому засіданні з вини суду нижчого рівня. Дослідження доказів у главі 31 КПК України вживається у значенні їх перевірки, а випадки збирання доказів окремо обумовлені законодавцем (ч. 4 ст. 396, п. 2 ч. 1 ст. 401, ч. 3 ст. 404 КПК України).

На переконання офіційного опонента, у наведених у дисертації прикладах вживання поняття «дослідження доказів» як діяльності, що охоплює усі три складові процесу кримінально-процесуального доказування, простежується надто широке трактування автором аналізованого поняття. Оцінка доказів не завжди проявляється самостійно, а може виступати допоміжним компонентом (попередня оцінка) процесу кримінально-процесуального доказування. Натомість підсумкова оцінка не підлягає включенню до жодного елемента цього процесу.

Скажімо, у положенні ч. 2 ст. 394 КПК України про заборону апеляційного оскарження рішення суду першої інстанції з підстав заперечення обставин, які ніким не оспорювалися під час судового розгляду і дослідження яких було визнано недоцільним, дослідження не може охоплювати усіх елементів процесу доказування, оскільки докази, що підтверджують наявність цих обставин уже містяться у матеріалах кримінального провадження. Тому їх збирати немає потреби, а перевірка таких доказів у суді першої інстанції не відбулася з огляду на погоджені судом домовленості учасників судового провадження. В іншому із запропонованих дисертантом прикладах (положення ст. 495 КПК України) навряд чи може йтися про оцінку доказів як самостійний та підсумковий елемент, адже у такій діяльності задіяні учасники судового провадження, а не тільки суд. Тож дослідження доказів у цих та інших наведених здобувачем прикладах не має всеохоплюючого змісту кримінально-процесуального доказування.

У процесі кримінально-процесуального доказування взаємодіють усі його елементи, однак це не позбавляє їх самостійного значення. Для прикладу, під час перевірки доказів трапляється необхідність у додатковому їх збиранні. Натомість збирання та перевірка доказів невіддільні від їх оцінки, яка не завжди завершує доказування, оскільки нерідко змушує повернутися суб'єкта доказування до збирання і перевірки доказів. Тому використання під час перевірки доказів способів як збирання, так і оцінки доказів відповідає характеру такого роду діяльності (практичної та розумової) і зовсім не означає їх охоплення поняттям «дослідження доказів».

2. Досліджуючи перевірку достовірності доказу, здобувач вважає ч. 2 ст. 96 КПК України, яка передбачає можливість дискредитації свідка, такою, що суперечить самій природі перевірки достовірності доказів, і пропонує її виключити. При цьому, він зазначає, що з'ясування репутації свідка: а) не перебуває у гносеологічному зв'язку зі змістом його показань; б) порушує його повагу до гідності та честі; в) є правовим інститутом минулого у континентальному процесі (с. 16, 99-101).

З погляду офіційного опонента, запровадження до КПК України інституту з'ясування репутації свідка викликано не бажанням зганьбити його, а є одним із інструментів перехресного допиту, позбавлення чи обмеження права на який вважається істотним порушенням прав та свобод людини (п. 5 ч. 2 ст. 87 КПК України). Перехресний допит розцінюється основним способом перевірки показань свідка на предмет їхньої достовірності.

З ч. 2 ст. 96 КПК України не випливає, що встановлений факт засудження свідка за давання завідомо неправдивих показань, обман шахрайство та інші діяння мають оцінюватися як доказ недостовірності його показань. У цій частині акцентується увага на можливості при перевірці достовірності показань свідка з'ясувати його репутацію.

Понад те, факт засудження свідка є далеко не єдиним способом дискредитації такого свідка та його показань. До інших способів, на думку офіційного опонента, належать: 1) доведення нездатності допитуваного сприймати, запам'ятовувати та відтворювати відомості про факти; 2) доведення заінтересованості та упередженості свідка; 3) встановлення факту притягнення його до адміністративної та дисциплінарної відповідальності; 4) з'ясування негативного ставлення свідка до діяльності органів правопорядку; 5) встановлення взаємовідносин свідка з потерпілим та обвинуваченим, що впливає на достовірність показань свідка.

Аргумент автора про те, що з'ясування репутації свідка порушує його повагу до гідності та честі є доволі спірним. Адже мова йде про підтверджені у правовий спосіб факти, а не про інформацію, яка не відповідає дійсності або викладена неправдиво, що порушує особисті немайнові права особи. Крім того, розгляд відомостей, що характеризують особу свідка, не варто ототожнювати з поширенням інформації про нього, оскільки відбувається у чітко визначеній сфері використання – кримінальному провадженні в суді першої інстанції.

Дослідження репутації свідка у контексті чинного КПК України є інститутом англо-американського права. Схожі, але значно конкретизованіші

приписи закріплені у правилах 405, 608 та 609 Федеральних правил про докази США (*Federal Rules of Evidence*).

Очевидно, що при застосуванні норм ч. 2 ст. 96 КПК України наявні істотні ризики зловживання ними. Це наглядно демонструє Б.В. Шабаровський прикладами із судової практики (с. 101-104). Гарантіями від таких зловживань є вимоги доведення прикладів щодо неправдивості особи, проте вони не мають бути віддалені у часі від події кримінального правопорушення. Судом повинна бути врахована небезпека несправедливих упереджень або введення в оману учасників судового провадження.

Тому суд має виважено підходити до перевірки та оцінки показань свідка з огляду на його репутацію. Негативна репутація свідка може бути покладена в основу рішення про недостовірність його показань у разі доведення неправдивості показань такого свідка у провадженні, що є предметом цього судового розгляду. Причому недостовірність, про яку йдеться, встановлюють за наслідками порівняння показань свідка з іншими перевіреними доказами.

Насамкінець, вважаючи ч. 2 ст. 96 КПК України такою, що суперечить самій природі перевірки достовірності доказів, здобувач суперечить іншому положенню наукової новизни про те, що другим аспектом перевірки доказу в частині його достовірності є перевірка надійності процесуального джерела (с. 16, 94).

3. Не видається переконливою позиція дисертанта вживати категорії «одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб» та «шаховий допит» як синоніми, а також про можливість їх проведення як упродовж досудового розслідування, так і під час судового розгляду (с. 113)

На думку офіційного опонента, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб навряд чи виправдано ототожнювати з шаховим допитом. Крім того, такий допит не характерний для досудового розслідування, а є різновидом судового допиту. Хоча у КПК України відсутня згадка про шаховий допит, однак його проведення здійснюється за правилами одночасного допиту – ч. 14 ст. 352 цього кодифікованого акту. Відповідно до ч. 9 ст. 224 КПК України метою

одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб є з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях. Натомість за шахового допиту питання ставлять й особам у показаннях яких може й не бути суперечностей. Понад те, питання, що ставлять під час шахового допиту, спрямовані на підтвердження або спростування показань основного допитуваного щодо конкретного факту. Ці питання не повинні виходити за межі основного допиту.

Однак висловлені офіційним опонентом зауваження носять дискусійний характер, хоча й потребують додаткової аргументації автора та, зрозуміло, не можуть вплинути на загальну позитивну оцінку дисертації і, як на нас, складуть підґрунтя для наукової дискусії під час захисту здобувачем свого дослідження.

Висновок: дисертація Шабаровського Богдана Володимировича «Перевірка доказів у кримінальному процесі України», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність), є самостійним, цілісним і завершеним дослідженням актуальної для юридичної науки та правозастосовної практики проблеми. За своїм теоретичним рівнем та одержаними науковими результатами праця є внеском у розвиток доктрини кримінального процесу, відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Офіційний опонент:

професор кафедри кримінального

процесу та криміналістики

Львівського національного

університету імені Івана Франка,

доктор юридичних наук, доцент

Н.Р. Бобечко